به مناسبت روز جهانی اطلاع‌رسانی درباره کوسه‌ها

غربت کوسه‌های ایرانی

فرناز حیدری:* کوسه‌ها و سفره‌ماهیان به گروهی از ماهیان (ماهیان غضروفی) تعلق دارند که ۲۰۰ میلیون سال قبل از دایناسورها در روی کره زمین وجود داشته‌اند؛ بنابراین پیشینه حضور آنها روی کره زمین به دست‌کم ۴۲۰ میلیون سال قبل برمی‌گردد اما امروز جمعیت کوسه‌های سرچکشی، سفید و ترشر (Thresher Sharks) بیش از ۷۵ درصد کاسته شده است. میزان تقاضا برای محصولات به‌دست‌آمده از کوسه‌ها اعم از گوشت و باله‌ها در آسیا به‌شدت رو به افزایش است؛ به‌طوری‌که قیمت هر کیلو باله خشک کوسه به رقمی بالغ بر ۷۰۰ دلار رسیده است. در خلیج فارس تقاضا برای انواع گونه‌های سرچکشی و کوسه‌های بزرگ خانواده Carcharhinidae که باله‌های سیاهی دارند، زیاد است. پاسخ به این سؤال که کدام گونه‌ها در خلیج فارس بیشتر از دیگران آسیب‌پذیر هستند، آسان نیست؛ چراکه تاکنون ارزیابی منطقه‌ای روی هیچ‌گونه‌ای انجام نشده و داده‌ها در این زمینه صرفا متکی بر شرایط این گونه‌ها در جاهای دیگر دنیا و نه مشخصا این منطقه خاص جغرافیایی است.

نکات ابتدایی درباره کوسه‌ها

اسکلت کوسه‌ماهیان از غضروف است و درعین‌حال بدن بزرگ جثه آنها هم انباشته از چربی است؛ این دو عامل کمک مؤثری برای شناورماندن در آب هستند اما آنها درعین‌حال ویژگی‌های منحصربه‌فرد دیگری هم دارند که جالب توجه است؛ حواس چشایی، بینایی و بویایی در کوسه‌ها قوی است. جثه کوسه‌ها می‌تواند هشت برابر ما انسان‌ها باشد یا به قدری کوچک باشد که حتی در دستان ما جای گیرند. شناخت اغلب ما از کوسه‌ها در حد فیلم‌های سینمایی است و به همین دلیل ساده، افراد بسیار زیادی از آنها می‌ترسند چون تبلیغات گسترده و فیلم‌های هیجان‌انگیز ما را به سمت ترس سوق داده است اما برخلاف تصور ما اکثر کوسه‌ها همه‌چیزخوار نیستند؛ همان‌گونه که همه کوسه‌ها هم شکارچی نیستند. برخی از گونه‌ها حداقل وقت را صرف شکار می‌کنند و آنهایی هم که شکار می‌کنند، همیشه راحت غذا به دست نمی‌آورند. جالب است که بدانید همه کوسه‌ها هم خاکستری و زشت نیستند؛ برای مثال کوسه‌های فرشی (Wobbegong) ۱۲ گونه مختلف از خانواده Orectolobidae هستند که بدن مسطح عظیمی دارند و تکه‌های زبری از پوست آنها به کنارهای سرشان متصل است. این کوسه‌ها که اغلب ساعت‌ها در بستر اقیانوس منتظر طعمه می‌شوند، یکی از بهترین شیوه‌های استتار و درعین‌حال الگوهای متقارن را دارند و به همین دلیل هم هست که به آنها Carpet Sharks می‌گویند. این کوسه‌های زیبا معمولا برای انسان‌ها خطرناک نیستند اما به غواصانی که بیش از حد به آنها نزدیک شوند، حمله می‌کنند. البته ۲۸ رکوردی که از آنها در پرونده بین‌المللی حمله کوسه‌ها ثبت شده، نشان می‌دهد هیچ‌کدام از حمله‌های آنها هم کشنده نبوده است.

کوسه‌ها چقدر عمر می‌کنند؟

هرچقدر یک کوسه آرام‌تر رشد کند، مدت‌زمان بیشتری هم عمر خواهد کرد. برای مثال کوسه موسوم به Dog Fish که تنها ۱.۵ متر طول دارد، اغلب رکورد ثابتی دارد و حداقل ۴۰ سال عمر می‌کند اما گونه‌های دیگری هم هستند که بیش از صد سال عمر می‌کنند. به‌طورکلی کوسه‌ها معمولا بین ۲۰ تا ۳۰ سال عمر می‌کنند. جالب است بدانید، کوسه‌های آبی در طول عمر خود رکوردهای مهاجرت خارق‌العاده‌ای را هم ثبت کرده‌اند. برخی از آنها از نیویورک به اسپانیا می‌روند و در مسیر بازگشت، آب‌های کشور انگلیس و حتی برزیل را هم پشت سر می‌گذارند!

کوسه‌ها چگونه متولد می‌شوند؟

بعضی از کوسه‌ها تخم‌گذار و برخی دیگر زنده‌زا هستند. برخلاف تخم ماهیان که اغلب هزاران عدد است، تخم کوسه‌ها معمولا بزرگ است و لایه اطراف آن هم به خوبی از نوزاد مراقبت می‌کند. این استراتژی درعین‌حال شانس نوزادان را برای بقا افزایش داده اما دخالت‌های انسانی در سال‌های اخیر به‌شدت تأثیرات منفی بر زادآوری کوسه‌ها داشته است. بخش اعظم ۹۲ گونه Cat Sharks، برخی از Carpet Sharks و تمامی هشت گونه Bull-head Sharks تخم‌گذار هستند. بعضی از تخم‌های کوسه پیچک‌هایی دارند که به آنها کمک می‌کند در اطراف جلبک‌ها یا ساقه گیاهان آبی لنگر بیندازند. برای یک گونه Created Bull-head Sharks که فقط در آب‌های استرالیا زیست می‌کند، پیچکی به طول ۱.۸ متر دارد که به استقرار تخم کمک مؤثری می‌کند.

برخی کوسه‌ها مانند Port Jackson و برخی از Bull-head Sharks تخم سفت و سخت با پوسته چرم‌مانند دارند، اما برخی دیگر پوسته چندان محکمی ندارند؛ بنابراین مادر این تخم‌ها را در دهان نگه می‌دارد تا سوراخ عمیقی در یک صخره یا بستر اقیانوس جهت حفاظت از آن بیابد. بعضی از کوسه‌های تخم‌گذار بیش از ۲۵ تخم در یک سال می‌گذارند، اما نوزادان خیلی هم زود متولد نمی‌شوند، گاه چند ماه و گاه حتی بیش از یک سال می‌گذرد تا نوزاد از داخل تخم خارج شود. معمولا تخم‌هایی که در آب‌های سردتر گذاشته شوند، مدت طولانی‌تری هم زمان نیاز دارند. یک نکته جالب این است که از هزاران تخمی که در داخل بدن مادر رشد می‌کند، گروه اولی که از تخم خارج می‌شوند، این فرصت را دارند که از تخم‌های بازنشده دیگر تغذیه کنند.

اطلاعات درباره زادآوری کوسه‌ها به دلیل زندگی مخفیانه آنها بسیار اندک است چنانچه به‌طور مشخص چگونگی تولیدمثل کوسه‌های سفید و بزرگ هنوز که هنوز است یک معمای بزرگ است. کمتر مطالعه‌ای درباره یک کوسه سفید باردار انجام شده و به همین دلیل است که دنیای پرمزوراز آنها برای ما انسان‌ها هنوز بیگانه است.

اما کوسه‌ها درعین‌حال زنده‌زا هم هستند؛ برای مثال Sand Tiger فقط و فقط دو نوزاد به دنیا می‌آورد که هرکدام از آنها تقریبا به اندازه نصف مادرشان هستند؛ یا Blue Sharks امکان تولید بیش از صد نوزاد را در هر بار آبستنی دارند و نوزادان هم بعد گذشت ۹ ماه تا یک سال توانایی محافظت از خود را دارند؛ یا دوران آبستنی Dog Fish، ۲۲ ماه است (طولانی‌ترین دوره آبستنی در گونه‌های شناخته‌شده کوسه) و بعد از این مدت حدود ۱۰ نوزاد که طولی در حدود ۲۵ سانتی‌متر دارند، متولد می‌شوند. کوسه‌هایی که زنده‌زایی می‌کنند بعد از تولد دیگر از نوزادان خود محافظت نمی‌کنند.

دلیل حمله کوسه به انسان‌ها چیست؟

کتاب‌ها و فیلم‌های زیادی هست که بر خصلت شکارگری و تهاجمی کوسه‌ها تأکید دارد. ما در این بخش از گزارش فقط از یافته‌های پژوهشگرانی خواهیم گفت که علت حمله کوسه‌ها به انسان‌ها را ریشه‌یابی کرده‌اند. واقعیت این است که بخش درخور توجهی از حملات کوسه‌ها به انسان‌ها ناگهانی است؛ به‌طوری‌که نه‌تنها قربانی بلکه حتی تماشاچیان هم اغلب قادر به شناسایی کوسه نیستند. پژوهشگران بر چند دلیل عمده در این مورد تأکید کرده‌اند:

فرضیه حمله برای غذا: مطالعه هزارو۲۰۰ مورد حمله کوسه‌ها در نقاط مختلف دنیا نشان می‌دهد که به‌طور متوسط از هر چهار مورد حمله، فقط یک تا دو بار آن به ضربه‌زدن یا حمله ناگهانی ختم شده اما برخلاف تصور تلاشی برای کشتن قربانی صورت نگرفته درحالی‌که اگر کوسه‌ای تصمیم به خوردن طعمه داشته باشد، آن را بی‌تردید انجام می‌دهد.

اشتباه در تشخیص هویت: احتمال دیگر این است که کوسه قربانی را به اشتباه جای یک ماهی بزرگ یا حتی یک فوک می‌گیرد (البته نه همیشه) در این صورت وقتی متوجه اشتباه می‌شود، اغلب طعمه را رها می‌کند و می‌رود. حملات متعددی از کوسه‌ها بر تخته‌های شنا و قایق‌های کوچک گزارش شده که می‌تواند دلیل آن اشتباه در تشخیص باشد. بدیهی است که کوسه از خوردن رشته‌های فیبری تخته شنا و قایق لذت نمی‌برد اما این اشیا می‌توانند با یک فوک یا ماهی بزرگ اشتباه گرفته شوند.

حملات افراد تنها: دکتر ویکتور کوپلسن یک پژوهشگر استرالیایی بود که در دهه ۱۹۵۰ میلادی تحقیقات زیادی روی کوسه‌ها انجام داد. وی در کتاب مشهور خود می‌نویسد: «اغلب حملات از جانب کوسه‌ها حداقل در آب‌های استرالیا به‌وسیله کوسه‌های تنها انجام شده و حملات دسته‌جمعی توسط کوسه‌ها به‌ندرت گزارش شده است». کوپلسن فرضیه‌ای با عنوان کوسه‌های شیطان (Rough Shark Theory) دارد که می‌گوید کوسه‌های تنها، مسئول حمله‌ها حتی حمله‌های سریالی هستند چون این حملات به همان سرعتی که در یک بازه زمانی کوتاه اتفاق می‌افتند، ناگهان هم متوقف می‌شوند.

دفاع از قلمرو

تحریک کوسه‌ها توسط انسان: تحقیقات نشان داده برخی از حملات به غواصان و ماهیگیران به دلیل احساس خطر توسط کوسه بوده است. کوسه‌های سفید به حملات برق‌آسا شهره هستند اما آنها به‌ندرت کسی را که گاز می‌گیرند تا انتها می‌خورند؛ بررسی‌ها نشان داده دلیل جان‌سپردن افرادی که مورد حمله کوسه سفید قرار می‌گیرند، ازدست‌دادن خون بسیار است نه اینکه خورده شده باشند. مطالعات بر روی کوسه‌های Grey Reef هم نشان داد که صداهای غیرعادی و حرکات سریع بر رفتار آنها تأثیرگذار است؛ آنها در این شرایط سرشان را بالا می‌گیرند، دم را تکان می‌دهند، باله‌های جلویی را با سرعت تکان می‌دهند و بارها دور خود می‌پیچند و در مسیرهای مارپیچ شناهای نمایشی‌گونه انجام می‌دهند. کوپلسن می‌گوید حملات کوسه‌ها در استرالیا اغلب عصرهنگام و زمان شلوغی سواحل است!

کوسه‌های خلیج فارس

اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت (IUCN) حضور حدود ۴۶ گونه از کوسه‌ها را در آب‌های خلیج فارس و دریای عمان تأیید کرده و درحال‌حاضر ۱۳ گونه از کوسه ماهیان ایران در رده در معرض خطر و چهار گونه در رده به‌شدت در معرض خطر هستند. ریما ژابادو محقق ارشد و مدیر طرح ماهیان غضروفی خلیج فارس از دانشگاه امارات عربی متحده می‌گوید: «مطالعات باستان‌شناسی در ابوظبی موفق به کشف نمونه‌های مختلفی اعم از مهره‌ها و دندان‌های کوسه‌ها از سایت‌های مختلف شده که تاریخچه برخی از آنها به حدود هفت هزار سال پیش بازمی‌گردد. این مسئله نشان می‌دهد سابقه شکار و البته بهره‌کشی از کوسه‌ها در این منطقه یک سنت قدیمی و بخشی از میراث فرهنگی جوامع گوناگونی بوده که در این منطقه زندگی می‌کرده‌اند. ما در مطالعات خود موفق به شناسایی گونه‌های مختلف شده‌ایم. در این راستا صرفا به گونه‌های زنده توجه نشده بلکه گاهی نمونه‌های صیدشده در بازار و اسکله‌های مختلف نیز معیار قرار گرفته است. کوچک‌ترین گونه‌ها حداکثر ۷۰ یا ۸۰ سانتیمتر طول دارند؛ درحالی‌که گونه‌های بزرگ‌تر گاهی به مرز بیشتر از چهار متر هم می‌رسند. گزارش‌ها از بیشتر کشورهای حاشیه خلیج فارس حاکی از کاهش ذخایر آبزیان و نزدیک‌شدن به مرزهای نگران‌کننده است. این احتمال وجود دارد که برخی از گونه‌های کوسه‌ها به دلایلی اعم از ماهیگیری، تخریب زیستگاه و تهدیدات دیگر با انقراض همیشگی مواجه شوند؛ بنابراین بسیار مهم است که همه کشورهای این منطقه به جمع‌آوری اطلاعات از میزان صید کوسه‌ها در کشورهای خود اقدام کنند. در شرایط فعلی بدون اغراق اجرای معیارهای شدید حفاظتی نیز امری اجتناب‌ناپذیر و ضروری جلوه می‌کند».

***کارشناس ارشد علوم محیط زیست**

کم‌کاری‌ها در راستای حفاظت از کوسه‌ها

صدیق نصیری*

درحالی‌که نقش حیاتی کوسه‌ها به‌عنوان شکارچیان رأس هرم غذایی و شاخص سلامت اکوسیستم‌های دریایی انکارپذیر نیست، اما بر اساس آمار رسمی اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت (IUCN) چندین گونه از آنها در رده آسیب‌پذیر (VU)، در معرض خطر انقراض (EN) و به‌شدت در معرض خطر انقراض (CR) هستند. بر اساس آمار رسمی که وزارت امور خارجه کشور به سازمان فائو ارائه داده، بیشترین میزان صید کوسه‌ماهیان در اقیانوس هند را بعد از کشورهای هند و پاکستان، ایران به خود اختصاص داده و این در حالی است که صید ثبت و کنترل‌نشده، در این آمار لحاظ نشده است. آمارها نشان می‌دهد که شرایط بسیار بغرنج و بحرانی است، اما در اکثر استان‌های جنوبی و ساحلی کشور کوسه‌ها آزادانه صید می‌شوند و قیمت آنها از کیلویی ۲۰ هزار تومان به ۶۰ هزار تومان رسیده است. از سوی دیگر بر اساس آمار منتشرشده سازمان غذا و کشاورزی ملل متحد (FAO) در سال ۲۰۱۹، کشور ایران در سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۷ به صورت متوسط ۱۳,۵۹۶ تن/ سال انواع کوسه‌ماهی را صید کرده و رتبه شانزدهم را در بین کشورهای جهان به خود اختصاص داده؛ بنابراین بیشترین میزان صید کوسه‌ماهیان در خلیج فارس متعلق به کشور ایران است. این در حالی است که آمار فائو بر اساس گزارش رسمی دولت ایران است که میزان صید اعلامی سازمان شیلات کشور را گزارش می‌دهد و در این آمار صید غیرمجاز، صید ثبت‌نشده و صید گزارش‌نشده لحاظ نشده است؛ بنابراین چنانچه این آمارها نیز لحاظ شود، رتبه کشور ما در تخریب تنوع زیستی و صید انواع کوسه‌ماهیان بیش‌ازپیش افزایش می‌یابد.

قانون شکار و صید (مصوب ۱۳۴۶/۳/۱۶، مجلس شورای ملی) و اصلاحیه بعدی آن (مصوب ۱۳۷۵/۰۹/۲۵، مجلس شورای اسلامی) و همچنین مصوبه شماره ۴۴۲ شورای عالی حفاظت محیط زیست مورخ ۱۳۹۸/۰۴/۲۵ با موضوع بهای جانوران وحشی در این زمینه قابل تعمق هستند. از لحاظ مطالبه ضرر و زیان، جرایم نقدی صید و شکار جانوران وحشی بر اساس بند (چ) قانون شکار و صید از سوی شورای عالی حفاظت محیط زیست تصویب شده و مصوبه مذکور از تاریخ ۱۳۹۸/۱۰/۰۷ لازم‌الاجرا شده است. بر مبنای بند (چ) قانون شکار و صید، جرایم نقدی صید کوسه کولی‌کر (کوسه‌نهنگ) مبلغ ۵۰۰ میلیون ریال، انواع کوسه سرچکشی ۳۵۰ میلیون ریال و سایر کوسه‌ها صد میلیون ریال خواهد بود. ضمن اینکه مصوبه شماره ۳۸۰ شورای عالی حفاظت محیط زیست مورخ ۱۳۹۳/۱۰/۲۹ با موضوع بهای جانوران وحشی از لحاظ مطالبه ضرر و زیان، جرایم نقدی صید کوسه‌ماهیان: کوسه‌نهنگ، کولی‌کر و... را ۳۰۰ میلیون ریال برآورد کرده است؛ اما همچنان صیادان و ماهی‌فروشان در برخی استان‌ها شامل هرمزگان، بوشهر، خوزستان و سیستان‌وبلوچستان با خیال آسوده و با فراغ‌بال به صید کوسه، فروش و ارائه انواع محصولات کوسه‌ماهیان مشغول هستند. جدای از کم‌کاری سازمان حفاظت محیط زیست و ادارات مربوطه، سازمان شیلات هم تعاونی‌های صیادی را حمایت می‌کند و جالب است که تحت نظارت تعاونی‌های صیادی، کوسه‌های صیدشده وزن و ثبت شده و در بازارها به فروش خواهند رسید. سؤال این است که آیا صیدهای غیرقانونی آن هم با این حجم، می‌تواند بقای کوسه‌ها را با مخاطره جدی مواجه کند؟ برای پاسخ به این سؤال باید استراتژی تولیدمثل کوسه‌ماهیان را که در میلیون‌ها سال اتفاق افتاده، بررسی کرد. کوسه‌ها عموما تخم‌گذار یا زنده‌زا هستند و برخلاف ماهیان استخوانی که صدها هزار تا میلیون‌ها تخم در طول زندگی آزاد می‌کنند، تعداد تخم یا زاده‌های بسیار محدودی (دو تا ۲۰ عدد) دارند. کوسه‌ها برای رسیدن به سن تولیدمثل زمان زیادی لازم دارند و درعین‌حال بلوغ آنها هم دیررس (در برخی گونه‌ها بین ۲۰ تا ۳۵ سال) است. از سوی دیگر، دوران بارداری در کوسه‌ها عموما یک تا دو سال به طول می‌انجامد و پس از آن به مدت دو تا سه سال امکان بارداری مجدد ندارند؛ بنابراین در مجموع این عوامل موجب آسیب‌پذیری کوسه‌ماهیان در مقابل فشار وحشتناک صید سالانه ۷۳ میلیونی در جهان شده و این جانوران فرصتی برای بازیابی جمعیت ازدست‌رفته خود نمی‌یابند. سازمان منطقه آزاد قشم، در زمینه حفاظت از کوسه‌ها در دهه اخیر قدم‌های مؤثری برداشته است، آموزش ذی‌نفعان، جوامع محلی و صیادان با جلب اعتماد و مشارکت فعال جوامع محلی صورت گرفته و پس از سال‌ها کار و مطالعات میدانی مستمر، گونه‌های ساکن و مهاجر و همچنین زیستگاه‌ها و مناطق حساس کوسه‌ماهیان در آب‌های اطراف جزیره قشم با مشارکت همین صیادان شناسایی و معرفی شده که این مناطق به‌عنوان مناطق قرق بومی (ICCAs) باید با حمایت ارگان‌های ذی‌ربط تحت حفاظت محلی قرار گیرد. مدیریت محیط زیست سازمان منطقه آزاد قشم پس از سال‌ها ارتباط مداوم با ذی‌نفعان محلی، مرداد سال ۱۴۰۰ ممنوعیت صید، فروش و ارائه انواع کوسه‌ماهیان را در جزیره قشم اعلام کرد که این امر با موفقیت بالای ۹۰درصدی همراه بوده است. اما هنوز این قدم‌ها جهت نجات حیات دریا و حفاظت از گونه‌های در معرض انقراض کوسه‌ها کافی نیست و نیاز است ادارات محیط زیست استان‌های هرمزگان، بوشهر، خوزستان و سیستان‌وبلوچستان هم طبق قوانین مصوب ملی مسئولانه‌تر برخورد کنند. با وجود ساعت‌ها تلاش شبانه‌روزی ما در قشم و آموزش بیش از صدها صیاد شاهد هستیم که گاه و بی‌گاه صیادان معترض هستند که چرا فروش و عرضه کوسه‌ماهیان بیخ گوش ما در بندرعباس آزاد است؟ این در حالی است که اداره کل حفاظت محیط زیست استان هرمزگان و اداره کل شیلات استان در بندرعباس حضور دارند و همچنان هیچ‌کس برای صیادان متخلف تذکر یا ممنوعیتی مطرح نمی‌کند و صیادان ما در قشم معترض هستند که وقتی کوسه‌ماهیان بر حسب تناژ در بندرعباس خرید و فروش می‌شوند، چرا به آنها در جزیره قشم اجازه چنین کاری داده نمی‌شود؟ ما معتقد هستیم سازمان محیط زیست و شیلات باید از بی‌عملی خارج شوند، برنامه‌های تحقیقاتی و مطالعاتی باید به صورت جدی همان‌طور که در جزیره قشم انجام شد، دنبال شود و در این موضوع ارتباط مداوم و نزدیک با جوامع و صیادان محلی شهرها و روستاها ضروری خواهد بود. اگر سازمان محیط زیست از این پس جدی‌تر وارد کار حفاظت کوسه‌ها نشود، اگر آموزش متمرکز صیادان و همه ذی‌نفعان در دستور کار قرار نگیرد و اگر اعتمادسازی و ارتباط با جوامع محلی و صیادی صورت نگیرد، دیر یا زود کوسه‌ها را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین زنجیره‌های اکوسیستم‌های دریایی برای همیشه از دست خواهیم داد و این به معنای از دست دادن بسیاری از گونه‌های ارزشمند دریایی بوده که تهدیدات، خطرات و ضررهای اقتصادی حذف کوسه‌ها بیش‌ازپیش ما انسان‌ها را درگیر خواهد کرد. بیایید باور کنیم در لبه پرتگاه انقراض ارزشمندترین گونه‌های دریایی قرار داریم و نجات کوسه‌ها نجات دریاهاست.

***کارشناس مدیریت محیط زیست سازمان منطقه آزاد قشم**

بازتاب

دارو زیر چتر بیمه‌ها

وزارت بهداشت با ارسال جوابیه‌ای به روزنامه «شرق»، به گزارش درد دارو واکنش نشان داد. متن این جوابیه به شرح زیر است:

مدیر مسئول محترم روزنامه شرق

سلام علیکم؛

با توجه به درج مطلبی با عنوان: «درد دارو» در روزنامه شرق مورخ ۱۱ تیرماه ۱۴۰۱ لطفا نسبت به درج توضیح ذیل وفق ماده ۲۳ قانون مطبوعات در همان صفحه و ستون و با همان حروف که اصل مطلب منتشر شده است، اقدام لازم معمول فرمایید.

متن پاسخ:

دارو زیر چتر بیمه‌ها

در دولت سیزدهم راهکارهای عملیاتی و هماهنگی‌های بین‌بخشی برای جلوگیری از افزایش پرداختی مردم در خرید دارو در نظر گرفته شده است. سازمان غذا و دارو به‌عنوان متولی تأمین دارو و نظارت بر سلامت داروهای مورد نیاز مردم به‌گونه‌ای تدبیر کرده است که با هماهنگی سازمان‌های مرتبط ازجمله بیمه‌ها و با پوشش حداکثری بیمه‌ای از افزایش پرداختی از جیب مردم جلوگیری شود. بنابراین دولت در نظر دارد با رویکرد حمایت از تولید داخلی و با نگاه حمایت از مردم در حوزه دارو تصمیم‌گیری کرده و زمینه‌ای را فراهم کند که یارانه دارو از ابتدای زنجیره به انتهای آن (مردم) انتقال یافته و ضمن جلوگیری از فساد، هدررفت منابع و حمایت از صنعت، پرداخت از جیب مردم ثابت بماند. نظر به اجرای سیاست‌های کلی نظام در حوزه اقتصادی و افزایش تورم در تمامی اقلام مصرفی، حل چالش‌های صنعت داروسازی در گرو تصمیمات همه‌جانبه‌نگر است. بر این اساس افزایش پوشش بیمه‌ای دارو به‌منظور جلوگیری از آسیب به حوزه صنعت، قطع منافع سوءاستفاده‌گران، مدیریت بهینه منابع، منطقی‌کردن مصرف دارو و از همه مهم‌تر جلوگیری از افزایش پرداختی از جیب بیمار در دستور کار دولت قرار گرفته است که در این میان سازمان غذا و دارو وظیفه اجرای این برنامه را بر عهده داشته، سازمان برنامه‌وبودجه و بیمه‌ها به‌عنوان دو بازوی عملیاتی و بسیار مهم تخصیص منابع مالی ایفای نقش خواهند کرد. امید است با افزایش پوشش بیمه‌ای دارو، ضمن حل مشکلات این صنعت، شکوفایی هرچه بیشتر آن در آینده نیز رقم بخورد.

نگاه

هشدار رئیس نظام پزشکی تهران بزرگ درباره یک دستورالعمل جنجالی

دکتر علویان: اجرای این دستورالعمل بدون اصلاحات لازم، عواقب ناگواری خواهد داشت

شرق: رئیس هیئت‌مدیره نظام پزشکی تهران بزرگ درخصوص دستورالعمل ابلاغ‌شده در باب «بررسی ناهنجاری‌های کروموزومی جنین مادران باردار» هشدار داد.

دکتر موید علویان گفت: «تلاش تمامی اعضای کادر درمان در کشور عزیزمان این است که جامعه سالمی را شکل دهیم و با برنامه‌ریزی صحیح بتوانیم مانع بروز بیماری‌های قابل پیشگیری و آسیب به سلامت کلی جامعه شویم. یکی از موضوعات مرتبط با سلامت جامعه موضوع غربالگری جنین‌ها از لحاظ ابتلا به اختلالات ژنتیکی است که مختص به کشور ما نیست و در سرتاسر دنیا وجود دارد و به‌خصوص در کشورهای پیشرفته برنامه‌های دقیقی تنظیم شده است تا مانع از تولد نوزادان با اختلالات کروموزومی و مشکلات ژنتیکی حاد شوند. این یک واقعیت است که هیچ خانواده‌ای تمایل ندارد صاحب یک فرزند دارای اختلالات شدید ژنتیکی و ناقص شود چراکه باید تا آخر عمر هزینه‌های مادی و معنوی چنین فرزندی را تحمل کنند».

رئیس هیئت‌مدیره نظام پزشکی تهران بزرگ ادامه داد: «در طی این سال‌ها که این مشاوره‌ها از سطح اول ارجاع تا سطح تخصصی یعنی متخصصان زنان به مراجعان داده می‌شد به تمام خانم‌های باردار گفته می‌شد که نوزادشان ممکن است در معرض خطر چه بیماری‌هایی باشد و این احتمال برای کدام جنین‌ها بیشتر است و بر اساس احتمال خطر اقدامات غربالگری انجام می‌شد. البته تمام این موارد احتمال‌سنجی بود و به هر حال قطعیت صددرصدی در این خصوص وجود نداشت و ممکن است در حین اجرای این طرح، مشاوره‌ها زیاده از حد بوده و حتی برای جنین‌هایی که در معرض خطری نبوده‌اند تشخیص احتمالی اختلال ژنتیکی گذاشته شده باشد و حتی سقط‌های بی‌دلیل صورت گرفته باشد اما متأسفانه متولیان و تصمیم‌گیران سلامت بدون اینکه اعلام کنند میزان این موارد منجر به سقط‌های بی‌دلیل چه میزان بوده و در صورت تلاش برای کاهش آمار این سقط‌های بی‌دلیل، احتمال تولد چند نوزاد ناقص و دارای اختلال وجود دارد، متعاقب قانون جوانی جمعیت مجلس شورای اسلامی، دستورالعملی توسط وزارت بهداشت تدوین و ابلاغ کرده‌اند که اما و اگرهای فراوانی در نظام سلامت و جامعه عمومی ایجاد کرده است».

دکتر علویان گفت: «درخواست رسیدگی به این مورد به نظام پزشکی تهران و کمیسیون اخلاق پزشکی ارجاع داده شده و برای همین مواردی مطرح است که باید متولیان اجرای این طرح پاسخ‌گوی آن باشند:

۱- هیچ‌گاه نمی‌توان حق آموزش و اطلاع‌رسانی به مراجعان را از یک پزشک گرفت و درصورتی که این موضوع به پزشک تکلیف شود کاری ضد اخلاق پزشکی صورت گرفته است.

۲- موضوع مهم دیگر این طرح حذف این خدمات از سطح یک ارائه خدمات است. این‌گونه زنان مناطق محروم عملا امکان دسترسی به این خدمات را از دست می‌دهند چراکه ماما یا پزشک عمومی ارائه‌دهنده خدمت در سطح یک نمی‌تواند او را به پزشک متخصص ارجاع دهد. این در حالی است که در مناطق پربرخوردار به هر حال دسترسی به این خدمات تخصصی ممکن است. چنین کاری با اهداف این دولت منطبق نیست و نمی‌دانم آیا آقای رئیس‌جمهور از حذف این خدمت و دستورالعمل ابلاغ‌شده در مورد آن برای افراد محروم و کمتربرخوردار مطلع هستند یا نه؟ امیدوارم اگر مطلع نیستند این مصاحبه به دست ایشان برسد تا مطلع شوند.

۳- به هر حال ممکن است در روند قبلی تضاد منافعی وجود داشته یا اشکالات اجرائی داشته باشد، اما اینجا سیاست‌گذاران باید با درنظرگرفتن هزینه-اثربخشی این روند راه‌حلی مناسب پیدا کنند. اگر غربالگری بر اساس استانداردها نیست یا بیش از حد انجام می‌شود و هزینه‌های سنگین تحمیل می‌شود یا اطلاعات غلطی به گروهی از خانم‌های باردار ارائه می‌شود، باید این نحوه عملکرد با نظارت و قانون‌گذاری صحیح اصلاح شود نه اینکه صورت‌مسئله پاک شود.

دکتر علویان تأکید کرد: «جدا از این موارد، نگاه تحکمی این دستورالعمل بسیار ناپسند است و تهدید به برخوردهای انتظامی و قضائی قطعا نتیجه عکس خواهد داشت».

رئیس هیئت‌مدیره نظام پزشکی تهران بزرگ هشدار دارد: «به‌صراحت اعلام می‌کنم اگر این دستورالعمل کشوری باعث شود پزشکان از ارائه آموزش و اطلاع‌رسانی به مادران باردار بترسند و گروهی از جنین‌های مادران باردار که باید غربالگری شوند، غربالگری نشوند و نوزادان دچار اختلالات شدید ژنتیکی به دنیا بیایند که تا آخر عمر هزینه‌های سنگین مالی و معنوی را متوجه خانواده‌ها می‌کنند، خانواده‌های این کودکان می‌توانند از وزارت بهداشت شکایت بکنند که چرا مانع تولد این نوزادان ناقص نشده‌اند و من این هشدار را می‌دهم که این دستورالعمل در آینده باعث شکایات متعدد از وزارت بهداشت خواهد شد.

دکتر علویان در نهایت صحبت‌های خود را با طرح یک پیشنهاد پایان داد: «تقاضا می‌کنم وزارت بهداشت، مسئولان ذی‌ربط و اداره حقوقی وزارت بهداشت با انجمن‌های تخصصی مربوطه و کارشناسان این حوزه جلسات مشاوره و نظرسنجی بگذارند و این دستورالعمل را اصلاح کنند».